

Beskućnici Grada Zagreba

UVOD

U okviru svojih nadležnosti te temeljem Odluke o vrstama pomoći socijalne skrbi Grada Zagreba i Programa socijalne politike Grada Zagreba za razdoblje 2004.-2007. Grad Zagreb skrbi i o beskućnicima kao socijalno najisključenijoj skupini. No, za svako planiranje i poduzimanje aktivnosti u cilju otklanjanja ili ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti nužan je uvid u stvarni broj, osnovna socio-demografska i druga obilježja te cjelovite životne potrebe beskućnika s područja na kojem se poduzimaju socijalne intervencije. Stoga je Gradski ured za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje tijekom 2002. proveo istraživanje ili, točnije rečeno, utvrđivanje stvarnog broja beskućnika, njihovih sociodemografskih obilježja, materijalnog, stambenog, obrazovnog i radnog statusa, sociopatoloških pojava u primarnoj i vlastitoj obitelji, obiteljskog statusa, stambene situacije i sl. Pregledom dostupnih opisa i definicija beskućnika u stručnoj literaturi, odlučili smo istraživanjem obuhvatiti sve odrasle osobe koje su privremeno ili trajno smještene u neku od ustanova, osobe koje borave dulje vrijeme u psihijatrijskim bolnicama samo zato što nakon liječenja nemaju kamo otići te one koje prema saznanjima socijalne službe žive u nestandardnim objektima koji se ne mogu smatrati domom ili žive »na cesti«.

Za potrebe ovog istraživanja izrađen je upitnik za prikupljanje podataka o primarnoj obitelji, obrazovanju, zapošljavanju, materijalnom i stambenom statusu primarne i vlastite obitelji, sociopatološkim pojavama, intervencijama socijalne skrbi i dr.

Podatke su neposredno prikupljali socijalni radnici Centra za socijalnu skrb Zagreb, psihijatrijskih bolnica Vrapče i

Jankomir, Doma za psihički bolesne odrasle osobe Šestinski dol, Udruge studenata socijalnog rada i Gradskog ureda za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje. Dodatno su korišteni postojeći podaci Policijske uprave zagrebačke, Zatvora u Zagrebu, Prekršajnog suda u Zagrebu, Udruge Zagrebački bokci te postojeće baze podataka Centra za socijalnu skrb i Gradskog ureda za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje.

Podaci su prikupljeni u razdoblju od šest mjeseci i na uzorku 353 odrasla ispitanika. U ukupan broj treba uključiti i 59-ero maloljetne djece koja prema prikupljenim podacima žive u zajednici s ispitanicima. Temeljem toga možemo prihvatiti okvirni podatak o ukupnom broju beskućnika u Gradu Zagrebu koji se kreće oko četiri stotine.

Beskućništvo s obzirom na trajanje može biti samo jedna prolazna epizoda u životu pojedinca i obitelji zbog nekih posebnih razloga ili stanje u koje ljudi neprestano ulaze i izlaze iz njega. Prema evidencijama institucija u kojima borave zagrebački beskućnici, vidljivo je da je većina njih prihvatila takav način života i već nekoliko godina žive kao beskućnici.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Na temelju prikupljenih podataka mogu se istaći osnovna obilježja zagrebačkih beskućnika.

U ukupnom broju ispitanika, udio muškaraca je 73%. Većina ispitanika (87%) ima prijavljeno stalno prebivalište na području Grada Zagreba, iako znatan dio njih ima samo fiktivnu prijavu.

Prosječna dob ispitanika je 57 godina, a samo 12% njih mlađe je od 40 godina. Najviše ispitanika (28%) starosti je od 41 do 50 godina života.

Nešto više od polovice ispitanika tijekom svoga odrastanja živjelo je u obitelji s oba roditelja. Blizu 40% primarnih obitelji ispitanika živjelo je bez vlastitog doma i često mijenjalo adrese stanovanja. Preko 60% ispitanika materijalne i stambene uvjete života svoje primarne obitelji ocjenjuje kao loše i ugrožavajuće, a polovica njih isto tako obiteljske odnose u primarnoj obitelji ocjenjuje lošima. Sociopatološke pojave u primarnoj obitelji ispitanika otprilike su jednako zastupljene i u njihovoj vlastitoj obitelji, skitnja i besposličarenje u gotovo 70 % slučajeva.

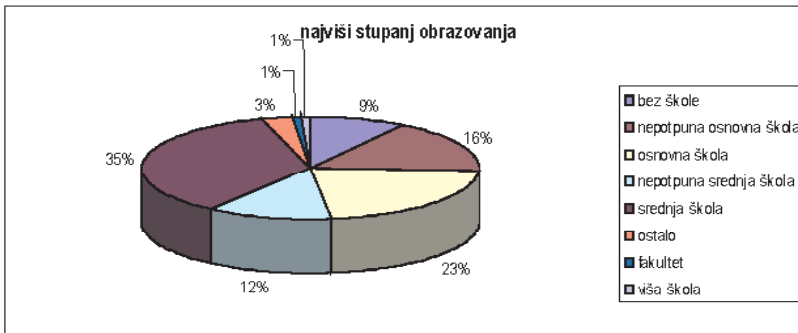
U Domovinskom ratu sudjelovalo je 14% ispitanika, ali većina nije službeno regulirala svoj braniteljski status.

Podaci o obrazovnom i radnom statusu ispitanika demantiraju uobičajeno mišljenje da su beskućnici u pravilu nepismene osobe gotovo bez radnog iskustva. Preko 70%

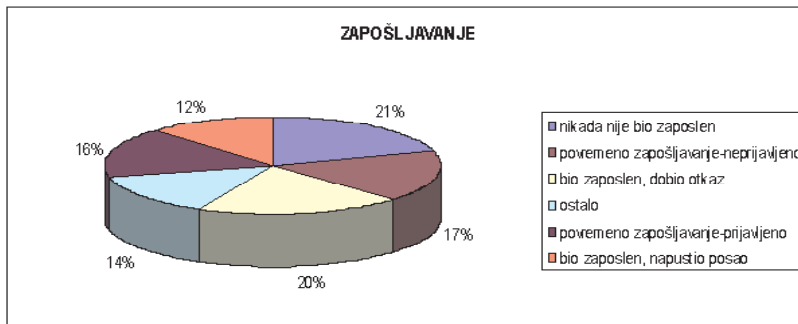
ispitanika svoje obrazovanje je steklo u redovnim uvjetima, a njihov obrazovni status nešto je ispod stupnja obrazovanja prosječne populacije grada Zagreba. Dominira srednja stručna sprema (37%), udio koje je u prosječnoj populaciji nešto više od 50%. Svega 9% beskućnika nema nikakvo obrazovanje (grafikon 1.).

Podaci o kretanju ispitanika u procesu rada i zapošljavanja otvaraju mogućnost ostvarivanja nekih prava temeljem radnog staža. Nešto više od 20% ispitanika ima preko 14 godina radnog staža. Neznatno više od polovice ispitanika dulje je vrijeme izvan radnog procesa, zbog napuštanja zaposlenja, dobivanja otkaza ili zbog toga što nikada nisu bili u svijetu rada. Među ispitanicima koji nikada nisu radili nalaze se gotovo sve žene iz obuhvaćenog uzorka (grafikon 2.).

Grafikon 1.
Obrazovni profil beskućnika

Grafikon 2.
Zaposlenički status beskućnika

Preko 20% ispitanika ima utvrđen invaliditet, a 13% njih ima oduzetu poslovnu sposobnost.

Dobiveni podaci o bračnom statusu pokazuju da naši ispitanici preferiraju samački način života. Samo 8% ispitanika je oženjeno, a isto toliko živi u izvanbračnoj zajednici. Nikada nije sklappalo brak 43% ispitanika, 34% je razvedeno, 4% su udovci ili udovice, 3% odnosi se na kategoriju ostalo. Svega 20% ispitanika ima maloljetnu djecu, o kojoj u pravilu brine drugi roditelj, znatno manje rodbina, ustanova ili udomiteljska obitelj.

Nadležne institucije smjestile su u odgovarajuće ustanove 51% ispitanika.

Preko 73% ispitanika ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu preko Gradskog ureda za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje dok ostali imaju zdravstvenu zaštitu po nekoj drugoj osnovi (status branitelja, mirovina, po bračnom partneru i sl.), a vjerojatno jedan manji dio ispitanika nije regulirao pravo na zdravstvenu zaštitu.

Većina ispitanika koristi neki oblik pomoći u sustavu socijalne skrbi, 50% ostvaruje neki oblik materijalne pomoći (novci, odjeća...), a 92% koristi usluge pučke kuhinje.

Prikupljeni podaci ukazuju na veliku zastupljenost sociopatoloških pojava kod ispitanika ili članova obitelji. Oko 20% ispitanika evidentirano je zbog izvršenih kaznenih djela. Zloporaba alkohola evidentirana je kod više od 60%, duševne smetnje kod više od polovice ispitanika, a 7% ispitanika imalo je jedan ili više pokušaja suicida.

Završno pitanje u Upitniku odnosilo se na mišljenje ispitanika o vrsti i obliku pomoći koja bi mu trebalo pružiti. Samo 1% ispitanika navelo je da ne treba nikakvu vrstu pomoći (grafikon 3.).

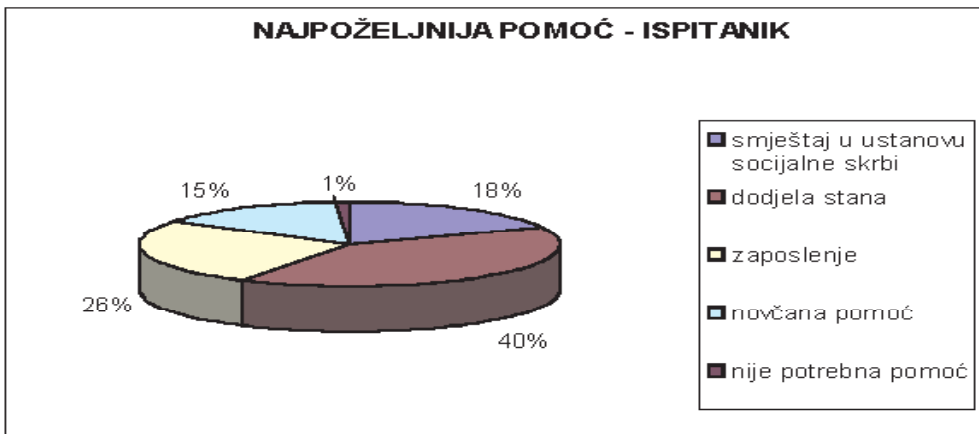
POSTOJEĆI SMJEŠTAJNI KAPACITETI I USLUGE PREHRANE U GRADU ZAGREBU

Smještajni kapaciteti

Prenočište Grada Zagreba, Heinzelova 78, raspolaže s ukupno 84 ležaja. Godišnje prenočište prosječno koristi oko 150 osoba, većinom muškog spola.

Većina korisnika zadržava se dulje vrijeme, neki i preko sedam godina. Prosječna duljina boravka iznosi oko 2,5 godine. Prema tim pokazateljima prenočište je izgubilo svoju prvobitnu svrhu, a to je smještaj

Grafikon 3.
Poželjna pomoć za beskućnike

do pronalaska trajnijeg smještaja ili povratka u prirodno okruženje. Boravak u prenoćištu odobren je tijekom cijelog dana. Omogućeno je pranje osobnog rublja kao i tuširanje i kupanje tri puta tjedno. Korisnicima je omogućena prehrana u okviru ustanove jer je organiziran svakodnevni dovoz hrane iz pučke kuhinje Grada.

Prenoćište Crvenog križa, Grgura Ninskog bb, ima ukupno 70 postelja. Odijeljen je muški od ženskog dijela. Prosjek boravka je nešto veći od 2 godine, a neki su korisnici u njemu više od 10 godina. Prenoćište je korisnicima na raspolaganju tijekom noći i za vrijeme doručka od 16 do 7 sati. Prenoćište nema socijalnu i zdravstvenu službu.

Samostan misionarki ljubavi sestre majke Terezije, Jukićeva 24, osigurava smještaj i svakodnevnu prehranu. Dozvoljeno je kupanje i presvlačenje. Podaci o smještajnim kapacitetima nisu dostupni.

Caritas zagrebačke nadbiskupije, objekt za beskućnike u Rakitju, osigurava trenutni smještaj i prehranu za pedesetak korisnika, uglavnom teže bolesnih.

Dom za smještaj psihički bolesnih odraslih osoba, Šestinski dol, djeluje na lokaciji Šestinski dol gdje je omogućen smještaj za 28 korisnika i na lokaciji Mirkovec dodatno za još 120 osoba. Ustanova je namijenjena za trajni smještaj beskućnika.

Postojeći smještajni kapaciteti nisu problematični s obzirom na broj postelja. Najveći problem predstavlja kvaliteta i sadržaj smještaja, osobito u Prenoćištu Crvenog križa koje je zbog neprimjerenih higijensko-tehničkih uvjeta predviđeno za rušenje.

Grad Zagreb je u cilju osiguranja primjerenog smještaja korisnika kojima je potreban dulji boravak u ustanovi izgradio i uredio postojeći objekt u naselju Kosnica za potrebe prihvatilišta, kapaciteta osamdesetak mjesta. Objekt je uređen sukladno Pravilniku o vrsti doma za djecu i doma

za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti, te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih djelatnika doma socijalne skrbi, a predviđa stalnu medicinsku, socijalnu i drugu skrb korisnika. U suradnji s nadležnim Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi utvrdit će se uvjeti i način plaćanja smještaja korisnika kako bi se moglo osigurati preuzimanje objekta od strane Crvenog križa ili neke druge organizacije.

Veliki problem u planiranju i osiguravanju smještajnih kapaciteta predstavlja postojeći

Pravilnik Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi jer ne sadrži odredbe o prostornim, kadrovskim, higijenskim i drugim uvjetima koje bi trebala ispunjavati institucija za smještaj beskućnika u funkciji prenoćišta. Postojeći kapaciteti nisu regulirani zakonima.

Prehrana

Najveći broj ispitanika prehranjuje se u Pučkoj kuhinji Grada Zagreba na lokacijama Cerska i Branimirova, dok se priprema hrane obavlja u Kosnici. Ona dnevno izda nešto više od 4 000 obroka, a među njima su i oni za beskućnike. Za prehranu u pučkoj kuhinji nužna je uputnica Centra za socijalnu skrb. Za ostale kuhinje nisu potrebne uputnice centara za socijalnu skrb, pa se pretpostavlja da se veliki broj beskućnika hrani upravo na tim lokacijama, a to su potvrdili i ispitanici.

Crkva sv. Ante Padovanskog, Sv. Duh 33, dnevno podijeli oko 1 000 obroka, a često dijeli pomoć u odjeći i obući.

Samostan misionarki ljubavi, Jukićeva 24, dnevno podijeli oko 150 obroka.

Samostan milosrdnica sv. Vinka, Gundulićeva 2, dnevno podijeli oko 100 obroka.

Franjevački samostan, Kaptol 9, dnevno podijeli oko 200 obroka.

Kao dodatnu programsku aktivnost Gradski ured za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje predvidio je besplatne sistematike preglede za beskućnike prema potrebi. Prvi takav pregled organiziran je tijekom 2004., ali unatoč dobro organiziranom informiranju odaziv je bio ispod svakog očekivanja, svega petnaestak osoba.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Socijalna isključenost ove izuzetno osjetljive skupine svakako otežava bilo kakav organizirani sustav skrbi. Ta skupina uglavnom izbjegava institucije osim kad je to neizbježno. Obraćanje institucijama zahtijeva poštivanje i prihvaćanje procedure i reda, a to je ono što beskućnici u pravilu ne prihvaćaju. Isključenost i život izvan zakonske regulative lako dovodi do kršenja te regulative i svrstavanje u skupinu osoba s kriminalnim obilježjima.

S obzirom da su beskućnici uglavnom nedostupni institucijama, većinu aktivnosti iz ovog područja najlakše mogu obavljati

udruge, humanitarne i vjerske organizacije koje bi svakako trebale imati materijalnu i stručnu potporu struktura vlasti. Programi i projekti koje primjenjuju trebaju imati stalni stručni nadzor javnih društvenih službi.

Grad Zagreb sustavno pomaže projekte i programe udruga prepoznatljivih po učinkovitom i uspješnom radu s beskućnicima i sličnim društvenim grupama. Udruga Bokci istakla se nizom aktivnosti i dobrim pristupom ovoj populaciji i odgovarajućim praćenjem njihovih potreba.

Primarna uloga lokalne zajednice je osigurati postojanje i dostupnost odgovarajućih smještajnih kapaciteta, usluga i servisa za beskućnike, ali ne smije se zaboraviti na krajnji cilj, a to je motiviranje za izlazak iz statusa beskućnika i integracija u redovne životne uvjete.

Priredili:
Marinka Bakula-Anđelić
i Zvonimir Šostar